

Troms fylkeskommune
Romssa fylkkasuohkan
Tromssan fylkinkomuuni

Áicát

dáidaga min birrasis
– å legge merke til
kunsten omkring oss

Romsa/Tromsø, 2026

Almmuhuvvon oassin prošeavttas Romssa fylkkasuohkana sámi dáiddačoakkáldaga gaskkusteapmi

Utgitt som en del av prosjektet Formidling av samisk kunst i Troms fylkeskommunes kunstsamling

© 2026 Romssa fylkkasuohkan ja ovttaskas oasálaččat

© 2026 Troms fylkeskommune og de individuelle bidragsyterne

Doaimmaheadji/Redaktør: Ánne Márjá Guttorm Graven

Jorgaleapmi/Oversettelse: Ánne Márjá Guttorm Graven, Romssa fylkkasuohkan/Troms fylkeskommune

KORO ja Romssa fylkkasuohkan lea dorjon prošeavtta

Prosjektet er støttet av KORO og Troms fylkeskommune

Sisdoallu Innhold

Romssa fylkkasuohkana dáiddačoakkáldaga Sámi dáidaga gaskkusteampi	4
Formidling av samisk kunst i Troms fylkeskommunes kunstsamling	5
Ovdasátni	6
Forord	7
Synnøve Persen	8
Ovdal háddjema	10
Før splittelsen	13
Alf Magne Salo	16
Visuála duodji	18
Visuell duodji	21
Aslaug Magdalena Juliussen	24
Sáhtášii gosii leat muhtin lágan árgabeaiddávvir	26
Det kunne <i>nesten</i> vært en helt hverdagslig ting	29
Anders Sunna	32
Vuosttildeapmi maleriijain	34
Motstand med maleri	37
Iver Jåks	40
Vajálduhtton njurgunbohcci	42
Den glemte plystrepipen	45
Čállit	48
Bidragstere	50
Oppalášgeahčastat mas oaidná fylkkasuohkana sámi dáidagiid	52
Oversikt over samisk kunst i fylkeskommunes samling	52

Romssa fylkkasuohkana dáiddačoakkáldaga Sámi dáidaga gaskkusteapmi

Romssa fylkkasuohkanis lea okta riikkaoasi stuorámus dáiddačoakkáldagain, das leat sullii 1300 dáidaga. Min dáiddačoakkáldagas leat dáidagat mat leat integrerejuv- von fylkkasuohkana visttiide, ja ovttaskas dáidagat mat leat biddjojuvvon Romssa fylkkavissui, joatkkaskuvllaide ja bátnedivššohagaide, ja eará fylkkasuohkana visttiide miehtá fylkka.

Čoakkáldagas leat maleriijat, báccit, grafiikka, ja tekstiilabuktagat maid muhtin dain deháleamos sámi dáiddáriin leat dahkan – Iver Jåks, Hans Ragnar Mathisen, Synnøve Persen, Aslaug Juliusen, Alf Magne Salo, Arnold Johannessen, Anders Sunna, Aage Gaup, Marte Lill Somby, Sara Inga Utsi Bongo, Håvard Larsen. Sámi dáidagat min čoakkáldagas leat luoikkahuvvon dehálaš ásahusaide nu mo Kunsthall Trondheimii (Tråante 2017), Sámi čájáhussii KunstStallenis (2019), Sámi Dáiddaguovddážii (2019).

Vihhta sámi dáiddára dáiddabarggut fylkkasuohkana čoakkáldagas dahket vuodu dán almmuheapmái, man mii doaivut addá eanet máhtu sámi dáidaga, kultuvrra ja leahkima birra.

Prošeavtta dorjot KORO ja Romssa fylkkagiela.

Formidling av samisk kunst i Troms fylkeskommunes kunstsamling

Troms fylkeskommune besitter en av landsdelens største kunstsamlinger som består av ca. 1300 kunstverk. Kunstsamlingen vår består av integrerte kunstverk i fylkeskommunale bygg, og enkeltstående kunstverk som er plassert i Fylkeshuset i Tromsø samt videregående skoler og tannklinikker, og andre fylkeskommunale bygg i hele fylket.

Samlingen inneholder malerier, skulptur, grafikk, og tekstilverk laget av noen av de fremste samiske kunstnere – Iver Jåks, Hans Ragnar Mathisen, Synnøve Persen, Aslaug Juliussen, Alf Magne Salo, Arnold Johannessen, Anders Sunna, Aage Gaup, Marte Lill Somby, Sara Inga Utsi Bongo, Håvard Larsen. Samisk kunst fra vår samling har vært lånt ut til viktige institusjoner som Kunsthall Trondheim (Tråante 2017), Samisk utstilling i KunstStallen (2019), Samisk senter for samtidskunst (2019)

Kunstverk av fem samiske kunstnere fra fylkeskommunens samling danner et utgangspunkt for denne publikasjonen, som vi håper vil bidra til mer kunnskap om samisk kunst, kultur og tilstedeværelse.

Prosjektet er støttet av KORO og Troms fylkeskommune.

Ovdasátni

Maid dagat go dus leat vihtta minuhta vuordit beassat bátnedoaktára lusa, njealjenuppellohkái minuhta boahhte skuvladiibmui, dahje leat vuosttaš olmmožin muhtin čoahkkinlanjas ja gárttat earáid vuorddašit?

Guvret go algoritmmaide, vai loktet go geahčastaga ja geahčadišgoadát maid birrasis oainnát?

2025 čavčča lieggaseamos beivviid Romssa fylkkas gallededje čállit sámi dáidagiid mat Romssa Fylkkasuohkanis leat čoakkáldagas, ja mun bessen dán vásihit, ja hállat dáidaga birra. Sii oahpahedje mo galgga áicát detáljaid mat ovdal leamaš čihkosis munnje, ja ahte maiddái mun, geas ii leat dáiddafágalaš duogáš, sáhtán dulkot dáidagiid. Dán publikašuvnnas sáhtát lohkat makkár jurdagiid dáidagat adde čállide, ja maid dáidagat mitalit sidjiide.

Dát publikašuvdna lea bovdehus dutnje loktet geahčastaga, *áicát*.

Lokte geahčastaga, geahča dárkilit ja dovdda dan mii du birrasis lea, maid oainnát? Lastamáđu vai vuolledábiid, vuolláneami vai fámuid, oainnát go duoji abstrákta hámiin?

Makkár jurdagat bohciidit?

Go dáidda deaivvada duinna, de dat easkka dáhpáhuvvá.

Ánne Márjá Guttorm Graven
doaimmaheaddji

Forord

Hva gjør du når du har fem minutter til en tannlegetime, fjorten minutter til neste skoletime, eller kommer først på et møterom og blir sittende å vente på de andre?

Bøyer du deg ned mot algoritmene, eller løfter du blikket og lar øynene søke det som er omkring deg?

De varmeste dagene Troms hadde i september 2025 besøkte en liten gjeng skribenter forskjellige samiske kunstverk som Troms fylkeskommune har i sin samling, og jeg fikk være med å bivåne det hele, og snakke om kunst. Skribentene lærte meg å legge merke til detaljer jeg tidligere har oversett, og at også jeg, uten noe kunstfaglig bakgrunn, kan tolke kunstverk. I denne publikasjonen kan du lese hvilke tanker skribentene fikk av kunstverkene.

Denne publikasjonen er en invitasjon til å *áicát* - å *legge merke til*.

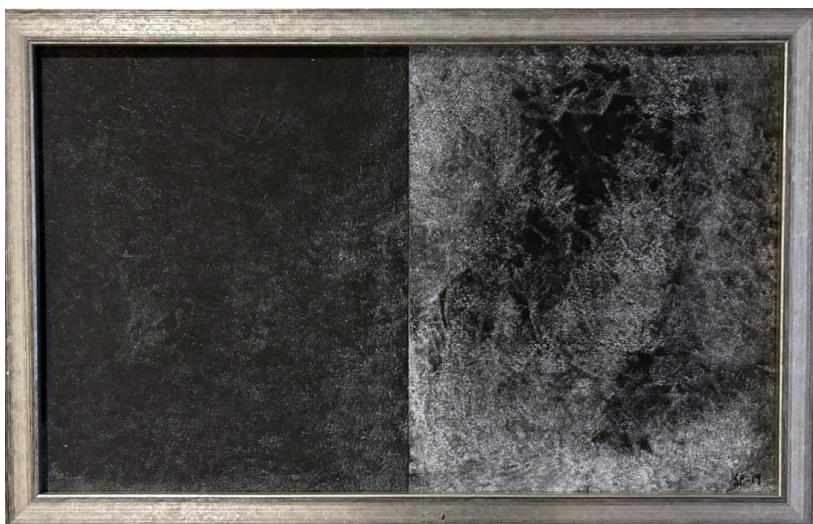
Løft blikket, ta innover deg det som er omkring deg. Hva ser du, en larve eller et kjønnsorgan, avmakt eller styrke, ser du *duodji*en i de abstrakte formene?

Hvilke tanker får du?

Det er i møte med deg at kunstverket skjer.

Ánne Márjá Guttorm Graven
redaktør

Synnøve Persen

Dáiddabuvtta: Áhkáid suolu I/Gudinnenenes øy I, ja Áhkáid suolu II/Gudinnenenes øy II, 2019, akryla pláhtas, 27 x 44 cm. Dáiddár: Synnøve Persen. Sajusteapmi: Romssa fylkkaviessu.

Verk: Áhkáid suolu I/Gudinnenenes øy I, og Áhkáid suolu II/Gudinnenenes øy II, 2019, akryl på plate, 27 x 44 cm. Kunstner: Synnøve Persen. Plassering: Fylkeshuset i Tromsø.

© Synnøve Persen / BONO 2026

Ovdal háddjema

Čálli: Andrea Domaas

Synnøve Persen (1951) ruovttubáikkis Beavgohpis sáhtta geahčadit váriid, legiid ja sulluid, ja sulluid dobbelis Porsáנגguvuona. Juohke báikkis lea namma. Leat boares namat ja dain lea guhkes historjá árbevieruiguin ja oskkuin. Beavgohppi, mii dárogilli lea Bevkop, muitala beavžža, nuortabiekka, ja eanadaga birra. Ollu máhttu báikkiid birra lea dán áiggi jávkan, risttalašvuoda dihte mii bággejuvvui olbmuid ala, ja koloniserema ja dáruiduhttima dihte. Erenoamážit leat bassi eanadagat ja nissonolbmot jávohuhtton. Dá leat fáttát main Persen berošta. Govvadáiddárin geavaha son abstrákta njuohtamiid gaskkusteamái. Dan botta go barggai njuohtamiiguin *Áhkáid suolu I/Gudinnenenes øy I*, ja *Áhkáid suolu II/Gudinnenenes øy II* (2019, akryla pláhtas, 27 x 44 cm), lei sus álo historjá, nissonolbmot ja giella – čihkosis – jurdagiin. Lea geavahan daid láidesteadjin.

Luondu Sámis fáttmasta buot ja leabbana mánngga dásis. Olmmoš ii leat sirrejuvon luonddus, muhto oassin das. Nu mo olbmoss, eallis ja guolis, lea maiddá čázis ja váris, vuonas ja meahcis, guovssahasas ja biekkas heagga. Buot eallá. Luondu lea vuoiŋgalaš, gos dihto báikkid leat uskkádagat máilmmiid gaskkas dahje gos leat sivdnádušat ja ipmilat. Lea relašuvnnalaš gaskavuohhta, ráhkisvuoda gaskavuohhta, gaskal olbmo ja luonddu. Lea ovttasdoaimman mas goappašagat bealit addiba eallima nubbi nubbái. Lea oaidnu man vuodus lea árvvusatnin, gudnevuollegašvuohhta ja áktejupmi.

Ceavzin dihte lea dehálaš geahččat ja guldalit luonddu, gulahallat dainna. Ale váldde eanet go dárbbášat. Buot mat ellet máilmmis leat čatnon oktii ja sorjavaččat guhtet guimmiideaset. Dološ osku. Ealli árbevierru. Giitit valljivuoda, oaffaruššat máddui Máttaráhkkái ja su nieiddaide šattolaš eatnama ovdas. Mánnga duhát jagi biebmogárrin, Porsáנגgu sullot. Doppe olbmot čogget maniid, uvjjaid, murjjiid, bivdet lottiid ja njurjuid. Almmáiolbmot ja nissonolbmot ovttasráđiid barget. Váldet maid dárbbášit. Dikšot iežaset gaskavuoda luondduin ja vuoiŋgaiguin, áittardit. Áhkát leat iežaset namaid dohko bidjan. Dobbelis beavžža lea Olggut Áhkansuolo ja Siskkit Áhkansuolo.

Risttalašvuodain sirrejuvvui olmmoš ja luondu. Almmáiolmmoš ja nissonolmmoš. Nissonolbmui ja áhkáin lea guovddáš rolla sámi máilmmigovas, muhto sámi osku galggai jávkat. Dat jávkaduvvojedje, dahkkojuvvojedje oaidnemeahttum. Giella gildojuvvui. Mánge báikki masse namaset. *Áhkká* šattai *Akkan*. Áhkansuolo šattai *Akkøyan*. Báikenamat dárogillii ovddastit kultuvrra ja máhtu massima. Máhttu kultuvrra birra. Leat gurреjuvvon, jaskkodahtton. Mearkkašumit jávkan. Muhto eai vajálduvvan. Rivttes namat elle njálmmláččat ja sirdojuvvojedje buolvvas buvvi. Sirdojuvvo máinnas-temiin. Seilo álbmotmuitogirjji. Áhpi mii batná suonaid historjjá čađa. Gaskal olbmuid ja báikkiid ja fearániid ja bassivuoda.

Govvadáiddárin ja poehtan suokkarda Persen sámi historjjá. Nissonolbmuid historjjá. Iežas historjjá. Ođđaseamos diktačoakkáldagain son váldá min mátkái iežas máttaráhkuid máilbmái. Ohcan. Hábmme govaid jurdagiid. Persena njuhtamat konkretiserjit jurdagiid, sániid. Son geavaha abstrakšuvnna inspireret, demonstreret. Dáidda-historjjás daddojuvvo ahte abstrákta njuohtan dušše lea dáiddabuktaga iežas birra. Lea sivdnideami, proseassa, duolbadasa, hámi ja ivnni birra. Lea ovttaskas olbmo iežas vásáhusas sáhka. Min vásáhusas. Dat dahká vejolažžan dulkot rahpasit. Muhto Persen álelassii rihkku dán. Tihttelat maid lea bidjan dáidagiidda, *Áhkáid suolu I-II*, ofelastá min Áhkáidsulluide. Ipmiliid sulluide. Báikkiide mat leat duohta ja albma.

Sámegillii ii gávdno sátni «gudinne» nu mo dárogielas. Risttalašvuoda almmáiolbmokultuvra lea njaddán giela ja ipmárdusa. Ipmil, mii lei dievdoipmil, lea šaddan oktasaš sátnin buot sámi ipmiliidda, ležžet dal nissonipmilat dahje dievdoipmilat. Dat oktiivástida risttalašvuoda jurdagiin ahte lea okta buotveagalaš Ipmil mii lea almmáiolmmoš. Okta sivdnideaddji. Persen geavaha poehtalaš vugiid buot iežas bargguin bohciidahttit ipmárdusa dasa maid mii oaidnit ja lohkat. Iešguđetge lágan referánsačuoggáid, iešguđetge lágan gielaide, iešguđetge lágan dáiddasurggiid bokte. Son gulahallá iežainis ja daiguin maid son hábmme. Historjjáin. Son lea dihtomielaččat válljen geavahit sáni «áhká», mii maid mearkkaša eamit, oktasaš doaban ipmilii. Nu mo Ipmil lea šaddan dievdoipmilin, addá tihttel «áhká» seamma assosiašuvnnaid nissonlaš ipmilii – Máttaráhká ja su nieiddaid dihte. Ođđa doaba mii fátmasta nissonolbmuid. Gávdnon, sivdniduvvon.

Govaiguin *Áhkáid suolu I-II* gaskkusta Persen rašis veahkaválddálašvuoda, dovddu das ahte lea ohcame juoga man ii dieđe mii lea, muhto dattege lea oahpis. Dáiddár ii leat oahppan hábmengiela, son lea dovdan mo dat galgá leat, gávdnan dan iežas historjjás. Dát guokte dáiddabuktaga leat smávát, ja dain leat sevdnjes ivnnit. Čáhppes, vilges, ránes. Lea abstrákta motiiva, muhto penselnjuohtan idiha hámiid ja figuvrraid. Boršu báru sevdnjes bávtiid badjel, luottat olbmui, juoga don doložis. Pláhtat leat guovtti juogus, luddejuvvon. Sámi máilmmigova bilideapmi. Ii šat okta ovttat. Paradigmamolsun. Háddjejuvvon. Dalle ja dál. Almmáiolmmoš ja nisssonolmmoš. Sápmeš ja dáža. Olbmot dássehisvuodas, sirrejuvvon eret luonddu. Suoláduvvon, vuodái. Ii leat šat luondu mii váikkuha midjiide, muhto mii geat váikkuhat dasa. Soapmárat leat váldán eanet go dárbašit.

Dán guovtti njuohtamis iešalddis lea árvu, muhto go olbmot lea máhttu dáiddára oaivadusgáldu birra de šaddet pláhtat čiekŋalat. Eai leat dušše duolbadasat. Dáiddabuktagat ovddidit dan mii lea jávohuhtton, rievdaduvvon. Proteastan koloniserema bassi sámi eanadaga suoládeapmái, ja giela, oskku ja nissona duolbmamii. Persen bágge min deaividit historjjáin, oaidnit kontrástaid, vuostálasvuodaid. Oktavuodaid. Juohke áidna njuohtan njuodaniin muitala midjiide ahte báikkat eai leat jávkan, namat eai leat massán iežaset oaivila, uskkádat ii leat giddejuvvon. Luondu muitá min. Vurke dan mii lea vajálduhtton. Eallá, ealiha. Sáhtá muitalit iežas guhkes leahkima birra sutnje guhte háliida guldalit. Jávrri ja vári, vuona ja meahci, guovssahasa ja bieka. Mo olbmot áimmahušše buot mii lei sin birrasis. Áittardedje ja gudnejahtte luonddu. Ovdal háddjema.

Før splittelsen

Tekst: Andrea Domaas

Fra hjemgården til Synnøve Persen (f. 1951) på Bevkop kan vi se utover fjell, innover daler, og forbi holmene i Porsangerfjorden. Alle disse stedene har et navn. De er gamle og bærer en lang historie med tradisjoner og tro. Bevkops rette navn er Beavgohppi, det forteller om østavind, beavža, og landskapet. I dag er mye av kunnskapen rundt stedene tapt grunnet tvangskristning, kolonisering og fornorskning. Spesielt er det hellige landskapet og kvinnene blitt fortiet. Dette er temaer Persen er opptatt av. Som billedkunstner bruker hun det abstrakte maleriets virkemidler for å formidle dette. Mens hun arbeidet med maleriene *Áhkáid suolu I/Gudinnenenes øy I*, og *Áhkáid suolu II/Gudinnenenes øy II* (2019, akryl på plate, 27 x 44 cm) hadde hun hele tiden historien, kvinnene og språket - det skjulte - i bakhodet. Anvendt dette som en rettesnor.

Den samiske naturen er altomfavnende og folder seg over flere plan. Mennesket er ikke adskilt fra naturen, men en del av den. På lik måte som mennesket, dyret og fisken har liv, har også vannet og fjellet, fjorden og skogen, nordlyset og vinden liv. Alt er levende. Naturen er åndelig, der spesifikke steder er portaler mellom verdener eller huser skapninger, guder og gudinner. Det er et relasjonelt forhold, et kjærlighetsforhold, mellom menneske og natur. Det er et samspill der begge parter gir liv til hverandre. Et syn som er bygget på respekt, ydmykhet og ærefrykt.

For overlevelsen er det viktig å se og lytte til naturen, kommunisere med den. Ikke ta mer enn du trenger. Alt liv i verden er knyttet sammen og er avhengige av hverandre. En gammel tro. En levende tradisjon. Takke for overflod, ofre til stammoren Máttaráhkká og hennes døtre for fruktbar jord. Flere tusen år som spiskammers, holmene i Porsanger. Der sanker mennesker egg, dun, bær, jakter på fugl og sel. Menn og kvinner arbeider sammen i fellesskap. Tar det de trenger. Pleier sin relasjon med naturen og åndene, forvalter. Áhkkaene har satt sitt navn der. Bortenfor østavinden ligger Olggut Áhkansuolu og Siskkit Áhkansuolu.

Med kristendommen kom splittelsen av mennesket og naturen. Av mannen og kvinnen. Kvinnene og gudinnene hadde en sentral rolle i det samiske verdensbildet, men

den samiske religionen skulle bort. De ble fjernet, usynliggjort. Språket ble forbudt. Mange steder mistet sine navn. *Áhká* ble til *Akk*. *Áhkansuolu* ble til *Akkøya*. De norske stedsnavnene representerer tap av kultur og kunnskap. Kunnskap om kultur. De har blitt tomme, stille. Betydningene borte. Men ikke glemt. De rette navnene levde muntlig og ble overført fra generasjon til generasjon. Overlevd gjennom fortellinger. Overlevd i folkeminnet. En arv som knytter tråder gjennom historien. Mellom mennesker og steder og hendelser og hellighet.

Som billedkunstner og poet utforsker Persen den samiske historien. Kvinnenes historie. Sin egen historie. I sin nyeste diktsamling tar hun oss med på en reise i hennes stammødres verden. En søken. Skaper bilder i hodet. Persens malerier konkretiserer tankene, ordene. Hun bruker abstraksjon til å inspirere, demonstrere. I kunsthistorien heter det at det abstrakte maleriet kun handler om seg selv. Det handler om skapelsen, prosessen, flaten, form og farge. Det handler om opplevelsen til hvert enkelt menneske. Vår opplevelse. Det skaper åpne tolkningsmuligheter. Men Persen bryter stadig med dette. Titlene hun har gitt verkene, *Áhkáid suolu I-II*, geleider oss til *Akkøya*. Gudinnenens øy. Til et håndfast og ekte sted.

På samisk finnes ikke ordet "gudinne". Mannskulturen i kristendommen har satt spor i språk og forståelse. *Ipmil*, som var navnet på en mannlig gud, har blitt til en fellesbetegnelse for alle samiske guder og gudinner. Det samsvarer med kristendommens idé om én mannlig, allmektig Gud. Én skaper. Persen bruker poetiske grep i alt sitt virke for å skape forståelse for det vi ser og leser. Gjennom forskjellige referansepunkter, forskjellige språk, forskjellige kunstformer. Hun går i dialog med seg selv og alt hun skaper. Med historien. Hun har bevisst valgt å bruke det kvinnelige "áhká", som betyr hustru eller kone, som et fellesbegrep for Gudinne. På samme måte som *Ipmil* har blitt en mannlig gud, gir tittelen "áhká" således samme assosiasjonene til en kvinnelig gudeskikkelse – grunnet *Máttaráhká* og hennes døtre. Et nytt begrep som omfavner kvinnene. Funnet, skapt.

Med *Áhkáid suolu I-II* formidler Persen en skjør brutalitet, en følelse av å søke seg frem til noe uant, men likevel kjent. Formspråket er ikke noe kunstneren har lært, hun har følt seg frem til det, funnet i sin egen historie. De to verkene er små, valørene mørke. Svart, hvitt, grått. Motivet er abstrakt, men penselstrøkene maner

frem former og figurer. Skummende bølger over mørke berg, spor av mennesker, noe urgammelt. Platene er todelt, oppstykket. Ødeleggelsen av et samisk verdensbilde. Ikke lenger en enhet. Et paradigmeskifte. Splittet. Da og nå. Mann og kvinne. Samisk og norsk. Mennesker i ubalanse, fjernet fra naturen. Frastjølet, grådig. Det er ikke lenger naturen som påvirker oss, men vi som påvirker den. Noen har tatt mer enn de trenger.

De to maleriene i seg selv har verdi, men med kunnskap om inspirasjonskilden til kunstneren blir platene dypere. Det er ikke lenger bare en flate. Verkene fremmer det fortidde, fordreide. Som en protest mot koloniseringens frarøvelse av det hellige samiske landskapet, undertrykkelsen av språk, religion, og av kvinnen. Persen tvinger oss til å konfrontere historien, se kontrastene, motsetningene. Sammenhengene. Hvert enkelt penselstrøk forteller oss at stedene ikke er borte, navnene ikke har mistet sin betydning, portalene ikke er lukket. Naturen husker oss. Tar vare på det glemte. Lever, gir liv. Kan fortelle om sin lange eksistens til de som vil lytte. Om vannet og fjellet, fjorden og skogen, nordlyset og vinden. Om hvordan menneskene tok vare på alt rundt seg. Forvaltet og forgudet naturen. Før splittelsen.

Alf Magne Salo

Dáiddabuvtta: Vår 5, 2005, maleriija, 92 x 130 cm. Dáiddár: Alf Magne Salo.

Sajusteapmi: Stangnes Rå videregående skole Hársttáin.

*Verk: Vår 5, 2005, maleri, 92 x 130 cm. Kunstner: Alf Magne Salo. Plassering: Stangnes
Rå videregående skole.*

© Alf Magne Salo / BONO 2026

Visuála duodji

Čálii: Elina Waage Mikalsen

Bajásšattadettiin lei áhkus maleriija iežas sevdnjes sáhppesrukses náhkkesoffá badjel, govas lei eanadat ja Alf Magne Salo vuolláičálus. Gova son ferte leat njuohtan dalle go bargagođii dáiddárin, go son manjit áiggis lea dovddusin šaddan abstrákta govaiguin main leat minstarat ja šerres ivnnit. Eanadatmaleriijas oaidnit mii šovkes bálddalaš váriid jaskes ábi duohken, ii nu earálágan go Ittuvárit go daid oaidná Ullisullos ovdamearkka dihte. Das leat devkes ivnnit, muhto stiliserejuvvon hámit govas dagahit ahte mun dattege jurddašan ahte son dalle jo lei heaitigohtán govvidit máilmmi iežas birrasis, ja baicce abstrákta hámiiguin gulahallat. Govva hengejuvvui seaidná áhku ruktui Olmmáivággái, ja lei oassin su stobu summalis stohpoortnegis.

Gesiid manaimet Ájai, mii dál lea šaddan Davvi álbmogiid guovddážin, searvat Riddu Riddu mánáidfestiválii. Dehálaš oassi rituálas mannat Riddu Riddu lei galledit dan njeallje stuorra gova mat heangájedje stuorrasálas, gohčoduvvon *Gidđa*, *Geassi*, *Čakča* ja *Dálvi* dahje *Vår*, *Sommer*, *Høst* ja *Vinter* dárogillii. Muittán dát govat sakka geasuhedje mu, daid šerres ivnniiguin, hámiiguin mat geardduhuvvojedje ja mystihkalaš čuovggain albmeravddas, ja midjiide mitaluvvui ahte lei Alf Magne Salo guhte lei dáiddár.

Háliidin čállit Alf Magne Salo ja su maleriija *Vår* 5 birra. Go mun, vaikke vel su dáidda leamaš oassin bajásšattadettiin, in leat diehtán nu ollu dán olbmo ja su dáiddárbarggu birra. Son jámii nuorran, beare 53 jahkásažžan, 2013:s. Alf riegiidii cuonomanu 1. b. 1959:s Olmmáivákkis. Son barggai ja orui eanaš oasi eallimis Johkanjálmmis leagi meara bealde, muhto gaccai oahpus Fynske Kunstakademis Dánmárkkus 1979:s 1983:i. Jearahallamis Min Áiggis 2007:s go sus lei sierračájáhus Sámi Dáidaguvddážis – SDG:s Kárášjogas, mitalii ahte sus dávjá leat guhkit bargoaigodagat Tromskystena bargosearvevuodas dálvet, muhto ahte son dán čájáhusa oktavuodas lei bargan golbma mánu Kárášjogas Iver Jåks-rohki bargolanjain. Seamma jearahallamis mitala ahte áigu čájehit maleriijaid maiguin golbma manimus jagi lea bargan, muhto ahte daid searvvis leat maid muhtin boarrásat dáiddabuktagat.

Maleriija *Vår 5*, man mun navddán lea oassin ráiddus, njuhttojuvvui ovdal dán stuorra čájáhusa SDG:s. Dat gárvejuvvui 2005:s ja lea dál hengejuvvon Stangnes Rå joatkkaskuvlii Hársttáin. Min Áiggi jearahallamis muitala ahte hámit, ivnnit ja komposišuvnnat, muhto maiddái historjá ja univearsa leat dehálaš elemeanttat su maleriijain. Son lea beroštuvvan suokkardit njuohtama vejolašvuodaid, mo olbmot vásihit govaid, ja čáje-hit mo čuovga čuovgá. Son háliidii ahte govat galge dagahit sin iežaset duohtavuoda, vuoinglaš duohtavuohan man sáhtta dovdat – mas dat maid mii oaidnit eai leat symbolan masage, muhto iešalddis lea fápmu mii váikkuha geahčči, dagahit geahčči miellaláhkái man ivnnit ja hámit bohciidit.

Maleriijas leat šerres fiskes, ruoná ja guvgesrukses ivnnit. Juohke čiegas lea stuorát fiskes oassi, ja daid gaskkas leat iešguđetlágan abstrákta hámit bálddalagaid. Geometralaš, muhto dattege orgánalaš, hámit, main ii oru sierra ortnet. Vaikke vel son dajai ge ahte su govaid galggai ipmirdit formalisttalaš árbevierus, nappo ahte lea komposišuvdna, ivnnit, tekstuvra ja hápmi mii galgá deattuhuvvot, de mun jurddašišgoađán siepmaniid ja lasttaid eatnama alde. Komposišuvdna bidjá mu maid jurddašallat seallastruktuvrraid, go zoome orgánalaš ávdnasiid dassáži go dat juohkásišgohtet unnit osiide, dahje soaitá varrasuonaid dahje čoliid siskkáldas eallimii, gos bibmosat hoigaduvvojit gáržžes jođuid čađa rupmaša siste. Dattege, maleriija *Vår 5* lea duodaid giđđa, das cirgu giđđa, ivnniin ja mo dat abstrákta hámit leat bálddalagaid dego velohallamin. Lihkastagat, jorba, juoga ođđa mii šaddá. Lea dego govva beare lea bihtáš juoga mas mii lea stuorát, dego dat joatká juohke guvlui, meattá dan fiskes govvarámma. Mun smiehtadalan ahte mo son dat lávii bargat. Lei go dárkilit plánen komposišuvnnaid ja ivnniid go njuođai, vai leigo eanet intuitiiva siskkáldas dovddu ja iežas inspirašuvnnaid dulkoma vuodul?

Čállosiin logan ahte árbevirolaš duodji lei su sakka inspireren, ja ahte sámevuolta lei njuohtama estetiikka, muhto ahte son maid oaivvildii ahte su dáiddabuktagat gulle stuorát eurohpalaš njuohtanárbiverrui. Jearaldat ahte mo sámi máilmmiipmárdus ja duodji sáhtii eallit ovtta modernisttalaš, abstrákta, konstruktivisttalaš¹ njuoh-

¹ *Abstrákta konstruktivisma lei dáiddahálti mii vulggii Ruoššas 1910-logus. Konstruktivismmas lea dávjá industriála tematihkka, mas referánssat lundui ja orgánalaš hámiide hilgojuvvojit ja geometralaš hámit ja luvven máilmmis birrasis vuoruhuvvo.*

tanárbevieruiguin, masa oaivvildii iežas leat oassin, ferte leat leamaš ášši maid son smiehtai. Duojs lea maid oaivil, symbolihkain ja doaimmain. Soaitá lei duojs esse-ansa juoga maid su govat gaskkustedje vaikke vel maleriijain eai lean čielga visuála geažideamit dasa. Dahje de lei duojs estetihkka, hámit ja tekstuvra mii su beroštahtii, modernismma jurddašanvuogi mielde¹, manin son iežas anii. Eará Alf Magne Salo dáiddabuktagat maid mun lean oaidnán leat dego visuála bihttábardimat main lea sierra logihkka, eahpe-figuratiiva main leat čavga komposišuvnnat ja geardduheadji elemeanttat. Leat stuorrá duolbadasat, álggos go vilppastat daidda de dat orrot gosii *duolbasat*, muhto de dattege lea dain juoga čiekŋalat. *Vår* 5 lea harmonalaš, dego lea litnásat, eanet várrogas. Ivnnit suddet oktii, ja dagahit orgánalaš ovttaadaga ovdal go vuostálasvuodaid čájehit. Lea dego don guvrát ja geahčat vulos, ja álggos don oainnát dušše eatnama, ovdal suoinnit lasttaid vuolde rissiid vuolde divrriid vuolde ihtet ja dagahit čienalvuoda.

Alf Magne Salos ledje ollu čájáhusat ja činjahii mánga vistti iežas eallinagis, ja ain mátkkoštit dáiddabuktagat mat sus leat oston ođđa čájáhusaide ja leat oassin ođđa dilálašvuodain ja deaivvadit ođđa gehččiiguin. Dattege lea Olmmáivákki seinniin gos mun dávjjimusat lean oaidnán su dáidagiid; ivdnái ja čielgadat, sámevuodain mii lea čiekŋalat go symbolat ja govadagat.

¹ *Modernisma lea čeahkkedoaba mángga dáiddaháltái 1800-logus lohpas 19-lohkui. Dan dovdomearkkat leat ahte dáidda lei abstrákta ja das lei dáhttu luvvet iežas historjjálaš konteavsttain. Beroštupmi lei dávjá formála hámiin dáidagis nu mo hámiin, ivnniin ja komposišuvnnas.*

Visuell duodji

Tekst: Elina Waage Mikalsen

Gjennom min oppvekst hadde áhkku, bestemor, et landskapsmaleri hengende over den burgunderfargede skinnssofaen, signert Alf Magne Salo. Bildet må ha vært fra tidlig i hans kunstneriske praksis, ettersom han senere er kjent for sine abstrakte bilder med mønstre og sterke farger. I landskapsmaleriet ser vi en blek fjellrekke bak et stille hav, ikke ulikt Lyngsalpene sett fra Uløya for eksempel. Det har duse farger, men de noe stiliserte formene i bildet gjør at jeg likevel tenker at han kanskje allerede da var begynt å bevege seg bort fra avbildningen av verden rundt han, og inn i et abstrakt formspråk. Bildet hang på veggen hennes i Olmmaivággi/Mann dalen, og var en del av det brokete interiøret i min áhkkus hus.

På somrene dro vi opp til Ája, som Senter for Nordlige folk het da, for å være med på Riddu Riđđus barnefestival. En viktig del av ritualet med å dra på Riddusletta var å besøke de fire bildene som hang i storsalen, kalt *Giđđá*, *Geassi*, *Čakča* og *Dálvi* eller *Vår*, *Sommer*, *Høst* og *Vinter* på norsk. Jeg kan huske at de hadde en veldig tiltrekningskraft på meg disse bildene, med sine sterke farger og gjentakende motiv av et mystisk lys i horisonten, og vi fikk høre at kunstneren var Alf Magne Salo.

Jeg ville skrive om Alf Magne Salo og hans maleri *Vår 5* fordi jeg, til tross for at hans kunst har vært tilstede i min oppvekst, ikke har visst spesielt mye om personen eller kunstnerskapet. Han døde ung, bare 53 år gammel, i 2013. Alf ble født 1. april 1959 i Olmmaivággi. Han bodde og arbeidet størstedelen av sitt liv på Samuelsen ved fjordkanten av dalen, men tok sin utdanning på det Fynske Kunstakademi i Danmark fra 1979 til 1983. I et intervju i *Min Áigi* i 2007 i forbindelse med separatutstilling på Sámi Dáiddaguovddáš – SDG i Karasjok, forteller han at han ofte har lengre arbeidsopphold på atelierfellesskapet Tromskysten i Tromsø om vinteren, men at han til denne utstillingen har arbeidet tre måneder i Karasjok på nylig avdøde Iver Jåks' atelier. I samme intervju forteller han at han skal vise malerier han har jobbet med de tre siste årene, men at det også har sneket seg inn eldre arbeider.

Maleriet *Vår 5*, som jeg antar er en del av en serie, ble malt i tiden før denne store utstillingen på SDG. Det ble ferdigstilt i 2005 og henger i dag på Stangnes Rå vidaregåande skole i Harstad. I intervjuet i Min Áigi uttaler han at form, farge, komposisjon, men også historie og universet er viktige elementer i hans malerier. Han er opptatt av å utforske maleriets muligheter, av menneskenes opplevelse av bildene, og å løfte frem lysets retning. Han ville at maleriene skulle danne sin egen virkelighet, som en åndelig og følt virkelighet – der det vi ser ikke er symboler for noe, men i seg selv bærer kraft til å påvirke titteren, bringe seeren med seg inn i en stemning fremkalt av farger og former.

Maleriet har klare gule, grønne og rosa farger. I hvert hjørne er det et større gult felt, og mellom dem ligger ulike abstrakte former ved siden av og over hverandre. Geometriske former, men likevel organisk, liksom i uorden. Selv om han uttalte at hans bilder skulle forstås i en formalistisk tradisjon, altså at det er komposisjon, farge, tekstur og form som skal vektlegges, går mine tanker uten videre til frø og blader liggende på marken. Komposisjonen får meg også til å tenke på cellestrukturer, når man zoomer inn på organisk materiale til det begynner å dele seg opp i små biter, eller kanskje blodårenes eller tarmenes indre liv, der næring og annet skyves gjennom trange ganger i kroppens indre. Likevel, maleriet *Vår 5* er virkelig vår, det riktig spruter vår ut av det, av fargene og hvordan de abstrakte formene ligger om hverandre. Bevegelse, det sirkulære, det nye som gror. Bildet er liksom bare et utsnitt av noe mye større, som at det fortsetter videre ut i alle retninger, forbi den gulmalte ramma. Jeg tar meg i å fundere på hvordan han arbeidet. Malte han etter nøye planlagte komposisjoner og fargevalg, eller mer intuitivt ut fra en indre følelse og løse oversettelser av sine inspirasjonskilder?

Jeg leser at han var sterkt inspirert av tradisjonell duodji, og at det samiske fantes i maleriets estetikk, men at han også insisterte på at hans verker tilhørte en del av en større europeisk malertradisjon. Spørsmålet om hvordan den samiske verdensforståelsen og duodjien kunne sameksistere med de modernistiske, abstrakte, konstruktivi-

vistiske¹ malertradisjonene han anså seg for å være en del av i Europa må ha opptatt han. Duodjien er jo så ladet med mening, med symbolikk og funksjon. Kanskje var duodjiens essens noe som ble formidlet i bildene hans uten at maleriene trengte å ha noen direkte visuelle hint om den. Eller så var det det rent estetiske, formene og teksturen i duodjien som fascinerte han, i tråd med den modernisten² han regnet seg for å være. Andre verk jeg har sett av Alf Magne Salo er som visuelle puslespillbrikker med sin egen logikk, non-figurative med stramme komposisjoner og gjentakende elementer. Det er store flater, ved første øyekast kan de nesten virke *flate*, men så er det likevel dybde der. *Vår 5* er harmonisk, mykere liksom, varsommere. Fargene glir over i hverandre, og i stedet for å kontrastere danner de en organisk helhet. Det er som når man kikker ned, og først ser en bare jorden, før stråene bak bladene bak kvistene bak krypene trer frem og skaper dybde.

Alf Magne Salo stilte ut og gjorde mange utsmykninger i løpet av sin levetid, og fremdeles reiser de innkjøpte verkene hans til utstillinger for å inngå i nye sammenhenger og møte nye publikummere. Likevel er det på vegger i Manndalen jeg har sett verkene hans oftest; fargesterke og tydelige, med en samiskhet over seg som ligger forbi symboler og tegn.

1 *Abstrakt konstruktivisme var en retning med utspring i Russland på 1910-tallet. Konstruktivismen hadde ofte en industriell tematikk, der referanser til naturen og organiske former ble satt til side for geometriske former og fullstendig løsrivelse fra verden rundt.*

2 *Modernisme er et samlebegrep for flere kunstretninger fra slutten av 1800-tallet til ut på 1900-tallet. Kjennetegnes ofte at kunsten var abstrakt og av ønske om å løsrive seg fra historiske kontekster. Interessen lå ofte i formale trekk ved kunsten som form, farge og komposisjon.*

Aslaug Magdalena Juliussen

Dáiddabuvtta: Jordtid, 1991, tekstila: šuovka, ullu, beallemas, ruoivvis ja goanstasilki, 145 x 24 x 8 cm. Dáiddár: Aslaug Magdalena Juliussen. Sajusteapmi: Romssa fylkkaviessu.

Verk: Jordtid, 1991, tekstil: hestetagl, ull, lin, hamp og kunstsilke, 145 x 24 x 8 cm.

Kunstner: Aslaug Juliussen. Plassering: Fylkeshuset i Tromsø.

© Aslaug Magdalena Juliussen / BONO 2026

Sáhtášii gosii leat muhtin lágan árgabeai'dávvir

Čálii: Henrik Sørliid

Jordtid lea tekstiiladáidda man Aslaug Juliussen lea dahkan. Dat lea hengejuvvon seaidnái ovttá čoahkkinnlatnjii, mii muđui lea oalle suivat ja ahkit, vuosttaš gearddis Romssa fylkkaviesus. Álggos go dasa vilppasta de sáhtta orrut ahte seaidnái lea beannot mehter guhkkosaš guolgamáđu liika hengejuvvon. Čáhppes ja rukses hápmi lea čielga vuostálasvuotán vilges seinniide ja viessogálvvuidd devkes ivnniide. Go lagabut geahčada dáidaga rukses váibmosa dahje siskilušaid, de ihtet eanet iđnennyánsat fiskadis, oránššas ja alitlágan ránes čuovga šerres ruoksadis – jáhkkinis siskkáldas máilmmi speadjalastin, dego goanstasilki lei gosii čađačuovgi cuozza mii fanahuvvui siskkáldas eanadaga badjel.

Sáhtášii soaitá čuoččuhit ahte dat ahte dáiddabuvtta lea deike biddjojuvvon, dán prosaijalaš čoahkkinnlatnjii, duođas lea dat mas lea buot eanemus mystihkka dán oktavuođas. Manne dat lea dáppe? Mii dat lea mainna mii deaivvadat dás, njunnálagaid dáinna dáiddabuktagiin mii orru hengejuvvon boasttu sadjái? Leago «UFO» – objekta man fertet beare dohkkehit dahje hilgut, muhto eat sáhte čilget – dahje sáhttit go dulkot das juoga eanet jus mii dan dárkileabbo suokkardat?

Dáidagis *Jordtid*as lea ambivaleanta hápmi – álgogeahčasteamis ii leat buorre dadjat ahte sulastahtta go maidige maid mii dovdat duohtavuodas, muhto jus mii diktit jurdagiid johtit de sáhtta dulkot ahte lea lastamáhttu, dahje gođđojuvvon báiddi soadjá, luoddanan márfi, soaitá man nu ealli vuollédábit dahje geologalaš guovddášiskkus. Sáhtášii leat muhtin lágan árgabeai'dávvir. Seammás dat lea amas ja juoga man olmmoš ii ádde mii lea, mas ii oru leamen makkárga doaibma man olmmoš áicá.

Leat vástideaddji vuostálasvuodát ávdnasiin mat leat geavahuvvon – iešguđetlágan luondduávdnasat, šattuin ja elliin, seaguhuvvon syntehtalaš ávdnasiiguin. Goanstasilki ráhkaduvvo juoga polyesteris, nappo muhtinlágan plastihkas, dahje ávdnasiin nu mo viskose, mat buvttaduvvojit šaddofiberiin mas suddaduvvojit ja rekonstruerejuvvojit kemihkalaš proseassa bokte. Ávnnasválljejumit deattuhit dan mii ii leat čielgga-

duvvon ja definerejuvvon hámis, seammás go dagaha ollislašvuoda – eanadaga dahje rupmaša.

Tihttel *Jordtid* doalvu diehttelasat jurdagiid dasa, man veahá goikát sáhtta gohčodit geologalaš áigín – čiekŋalis vássánaiggi eahpečielga áigodahkan. Muhto dáidaga hápmi ja ávdnasat – olmmošlaš luottat maid oaidnit duojis, árgabeaivválaš assosiašuvnnaid lassin ja syntehtalaš ávdnasiid geavaheapmi – mitala ahte mii eat leat eará áiggis go eananáiggis (*Jordtid*). Čiekŋalis áigi – eatnama ja univearssa eallinagis – ii leat juoga man sáhttit atnit áibbas amasin iežamet vásáhusaid ektui, dego min olmmošlaš leahkin lea olggobealde čiekŋalis áiggi duohtavuoda. Baicce nuppi láhkai, dat mii orru amas ja váttis áddet eananáiggis – luondu radikála nubbin – lea min siste, dat lea oassi mis ja mii leat oassi das. Buot maid mii olbmot hommát – ovdamearkka dihte ahte mii viežžat olju eatnamis, ja oasi das geavahat ráhkadit plastihka man mii sáhttit merrii bálkestit ja dan bokte muhtin láhkai addit juoga ruovttoluotta lundui – buot dát gullá eananáigái. Ii leat čielggaduvvon rádjá gaskal luonddu ja kultuvrra, mii lea eakti ja mii lea syntehtalaš, dahje gaskal olbmo ja kosmosa, mii diktá min lávket maŋos ja geahčadit eananáiggi dakkárin mii lea min iežamet olggobealde. Muhto árgabeaivvis, nu mo almmolaš digaštallamiin ge, geavahit mii áinnas giela dego livčče leat ná – dego luondu lea juoga man mii hálddašat, juoga man sáhttit seailuhit dahje bilidit nu mo iežas ain de gávnnahat, ahte dat ii guoskkat min olbmuide vuodulaš dásis.

Gealdu gaskal orgánalačča ja geologalačča, rumašlačča ja industriijalačča, árgabeaivválačča ja apmasa *Jordtid*-dáidagis muittuha midjiide ahte máilmmi juohkima gaskal olmmošlaš ja eahpeolmmošlaš sfearaid, ja amasmahttima maid dát juohkin dagaha, ii leat celkojuvvon fáhta, muhto buvttá mii vuolgá min historjjálaš ja kultuvrralaš áddejumis. Čiekŋalat dásis dagahit buot dát ovttá oktalaš oppalašvuoda man ii sáhte juohkit bihtážiidda ja sirrejuvvon elemeanttaide mat gávnojit – ja sáhttet ipmirduvvot – beroškeahttá nubbi nuppis.

Seammás ii ge leat nu ahte dát vuostálasvuodát njulgestaga suddet dakkár *eahpediferensierejuvvon* oppalašvuodtan – goanstasilki lea ain syntehtalaš buvttá kemihkalaš industriijas, šuovkka lea heasttagorut buvttadan, ja bummolullu šaddá eatnamis.

Eai leat triviála erohusat, vaikke vel juohke áššis lea nu ahte leat olbmo giedat mat leat giedahallan vuodđoávdnasiid – kárejuvvon ullu ja badnojuvvon beallemas lea maid reidenproseassas leamaš, justa nu mo polyesterbuvttadeapmi álgá paraxylena ovdánahttimiin naftas, mii lea lunddolaš buvtta jápmán elliin ja šattuain. Lea seamma vuolggasadji, vaikke vel loahppabuktaga ii sáhte seamma diehttelasat buohtastahttit. Šuovkka sáhtát lundui beare bálkestit, dat máhccá birrajohtimii. Plastihkka, mii ii gáro guohcagit, dainna lea vearrát. Muhto sáhttit go duođaid dadjat ahte plastihkka ii gula lundui? Dat han lea juohke sajis luonddus dál, dego konglomeráhtat fiervvás dahje mikropartihkalin čičžemielkkis, nu ahte gosa muđui galggašii dadjat ahte dat gullá? Ii go leat baicce nu ahte mii ieža leat rievadadan luonddu iežamet eallinvugiin, muhto de eat leat doarvái nannosat dohkkehit dan maid ieža leat dagahan? Lehkos dal nu, muhto mii dárbbášat dattege giela mii diktá min čilget konkrehta erohu-said gaskal olbmuid hutkosiid ja eará luonddufenomenaid, muđui mii beare čiehkát áššečuolmmaid vel ain eanet.

Dán mángga mearkkašumi man lean čilgen dáidagis *Jordtid*, ambivaleansa ja mángg-gabealatvuohta, lea dáidagis danne go mii sáhttit fáhtet dáid vuostálasvuodaid, ii fal vaikke vel dat leat ge das. Jus dáid vuostálasvuodaid livčče suddadit de dat maid livčče jávkadit mángg-gabealatvuođa ja dat iešguđetge oaiviliid. Soaitá dat ahte oba-nassiige máilmmis gávdnojit erohusat – ovdamearkka dihte gaskal olbmo ja luonddu, dahje vaikkeba olbmo ja mašiinna – ii leat addojuvvon ja rievddakeahtes vuodđu, muhto baicce juoga mii hábmejuvvo ja álelassii rievdá, jottkolaš proseassain main mii leat oassin – vaikke vel mii sáhttit dan gamus dušše dovdat dan viidodagas mas mii leat oassin. Mun aŋkke jáhkán mii sáhttit dán vuohttit dáidagis *Jordtid*, mo dáid-da eanadahkan dahje rumašin rahpasa, ja seammás gokčasa iežas siskkáldasa sisa, ja mii soaitá maiddá lei dahje lea šaddamin dan olggožin.

Muhto lehkos dal nu – lea eanet go doarvái duođaštít ahte jus *Jordtid* sáhtá bidjat min jurddašallat makkár gaskavuohtha mis lea dainna máilmmiin mas mii leat oassin, mo mii láhttet dan áiggis go leat dán planehtas, makkár luottaid mii válljet guoddit go ieža leat vádjolan, de dat diehttelasat gullá muhtin čoahkkinlatnjii fylkkaviesus.

Det kunne nesten vært en helt hverdagslig ting

Tekst: Henrik Sørli

Jordtid er et tekstilarbeid av Aslaug Juliussen. Det henger på veggen i et ellers ganske traust og pregløst møterom på første etasje i fylkeshuset i Tromsø. Ved første øyekast kan det fremstå som om liket av en halvanna meter lang hårete larve har blitt hengt opp på veggen. Den svarte og røde formen står i tydelig kontrast til de hvite veggene og de ellers duse fargene i interiøret. Ser man nærmere etter i den røde kjerna eller innmaten i verket, åpenbarer det seg et mer detaljert fargespill av okergult, oransje og undertoner av blålig grått i det ildrøde – gjenspeilinger av en indre verden muligens, som om kunstsilken var en delvis gjennomskinnelig hinne spent ut over et innvortes landskap.

Man kunne kanskje påstått at plasseringa av verket her, i dette prosaiske møterommet, faktisk er det mest mystiske aspektet ved det. Hva gjør det her? Hva er det egentlig vi møtes av, ansikt til ansikt med dette tilsynelatende malplasserte verket? Er det en “UFO” – et uforklarlig objekt vi bare må godta eller avvise – eller kan vi lese noe mer ut av det om vi går det nærmere etter i sømmene?

Jordtid har en ambivalent form – det er i utgangspunktet ikke godt å si om det ligner på noe vi kjenner fra virkelighetens verden, men om vi gir fantasien litt spillerom kan man tolke det som en larve, eller ermene på en strikkagenser, en sprukken pølse, kanskje kjønnnet på noe slags dyr eller en geologisk kjerneprøve. Det kunne nesten vært en helt hverdagslig ting. Samtidig er den ugjenkjennelig og fremmed, og tilsynelatende uten noen gjenkjennbar funksjon.

Tilsvarende motsetninger finner vi i materialene som er brukt – ulike typer naturstoffer, fra planter og dyr, kombinert med syntetiske materialer. Kunstsilke lages enten av polyester, altså en form for plast, eller materialer som viskose, som produseres av plantefibre som oppløses og rekonstrueres gjennom en kjemisk prosess. Materialvalgene understreker det uavklarte og udefinerbare i formen, samtidig som alt danner et sammenhengende hele – et landskap eller en kropp.

Tittelen *Jordtid* leder naturligvis tankene til det man litt tørt kan kalle geologisk tid – den dype fortidas uoverskuelige tidsrom. Men verkets form og materialitet – de menneskelige sporene vi ser i håndverket, i tillegg til de hverdagslige assosiasjonene og innslaget av syntetiske materialer – forteller oss at vi ikke står utenfor jordtida. Den dype tida – jordas og universets levetid – er ikke noe vi kan anse som noe totalt fremmed i forhold til vår egen erfaring, som om vår menneskelige eksistens befant seg utafor den dype tidas virkelighet. Tvert i mot, det tilsynelatende fremmede og ubegripelige i jordtida – naturen som det radikalt andre – er i oss, det utgjør del av oss og vi er del av det. Alt det vi holder på med som mennesker – for eksempel at vi pumper olje opp av jorda, og gjør noe av det til plast som vi kan hive på havet og gjennom det gi noe tilbake til naturen på et slags vis – alt dette er også del av jordtida. Det finnes ingen avklart grense mellom natur og kultur, det ekte og det syntetiske, eller mellom menneske og kosmos, som lar oss ta et skritt tilbake og se på jordtida som noe utafor oss selv. Men i det daglige, så vel som i det offentlige ordskiftet, bruker vi gjerne språket som om dette var tilfellet – som om naturen er noe vi forvalter, noe vi kan bevare eller ødelegge etter eget for godt/befinnende, uten at det egentlig berører oss som mennesker på et grunnleggende plan.

Spenningen mellom det organiske og geologiske, det kroppslige og det industrielle, det hverdagslige og det fremmede i *Jordtid* minner oss på at oppdelinga av verden i menneskelige og ikke-menneskelige sfærer, og fremmedgjøringa som følger av denne oppdelinga, ikke er et gitt faktum, men et produkt av vår historisk og kulturelt be-tinga selvforståelse. På et dypere plan utgjør alt et sammenhengende hele som ikke lar seg dele opp i avsondra og isolerte elementer som eksisterer – og kan forstås – uavhengig av hverandre.

Samtidig er det heller ikke slik at disse motsetningene rett og slett oppløses i et *udifferensiert* hele – kunstsilken er fortsatt et syntetisk produkt av kjemisk industri, hestetalg er produsert av en hestekropp, og bomullen er dyrka i jorda. Forskjellene er ikke trivielle, selv om det i alle tilfeller er slik at menneskehender har behandla råvarene – karda ull og spunnet lin har også gjennomgått en foredlingsprosess, akkurat som produksjonen av polyester starter med å utvinne paraxylene fra nafta, som jo også er et naturlig produkt av døde dyr og planter. Utgangspunktet er det samme, men sluttproduktene kan ikke uten videre sidestilles. Hestetalg kan du fint kaste

fra deg i marka, den går bare tilbake til kretsløpet. Plasten, som nekter å råtne, er det verre med. Men kan vi virkelig si at plasten ikke hører hjemme i naturen? Den er jo overalt i naturen nå, som konglomerater i fjøra eller mikropartikler i morsmelk, så hvor skulle vi ellers si at den hører hjemme? Er det ikke heller slik at vi har endra selve naturen gjennom vår livsutfoldelse, men ikke helt har ryggrad til å stå inne for hva vi har stelt i stand? Det kan så være, men vi behøver fortsatt et språk som lar oss beskrive de konkrete forskjellene mellom menneskers påfunn og andre naturfenomener, ellers tåkelegger vi bare problemstillinga ytterligere.

Det flertydige som jeg har beskrevet i *Jordtid*, det ambivalente og flerstemte, er tilstede i verket på grunn av at vi kan oppfatte disse motsetningene, ikke på tross av det. En eventuell oppløsning av motsetningene ville da også ha utsletta det flertydige og flerstemmige. Kanskje det at det finnes forskjeller i verden i det hele tatt – for eksempel mellom menneske og natur, eller menneske og maskin for den saks skyld – ikke er et gitt og uforanderlig fundament, men snarere noe som skapes og omdannes hele tida, av pågående prosesser som vi også er del av – selv om vi bare har en vag anelse av omfanget av hva vi er med på. Jeg tror i alle fall vi kan ane spor av dette i *Jordtid*, i hvordan verket som landskap eller kropp både åpner seg opp, og lukker seg samtidig om sitt eget indre, som kanskje også var eller er i ferd med å bli dets ytre.

Men det får så være – det er mer enn nok å slå fast at om *Jordtid* kan få oss til å reflektere over vår relasjon til verden som vi er del av, hvordan vi skikker oss under vårt opphold på denne planeten, hvilke spor vi velger å etterlate oss eller ikke, så hører det såvisst hjemme på et møterom på fylkeshuset.

Anders Sunna

Dáiddabuvtta: Statlig ridå, 2016, maleriija/kolláša, 75 x 118 cm. Dáiddár: Anders Sunna.

Sajusteapmi: Beardogoržži joatkkaskuvla/Bardufoss videregående skole.

Verk: Statlig ridå, 2016, maleri/collage, 75 x 118 cm. Kunstner: Anders Sunna.

Plassering: Bardufoss videregående skole.

© Anders Sunna / BONO 2026

Vuosttildeapmi maleriijain

Čálii: Per Asle Sara

Anders Sunna (1985) lea sámi dáiddár gii gullá boazodoallobearrašii Kieksiäsvaaras Ruota bealde. Sunnas lea bachelorgráda dáidagis Konstfackas, University for Arts, Craft and Design Stockholmas (2006-2009). Dan rájes go debuterii dáiddárin lea Anders Sunna čájehan mánja dáiddabuktaga Eurohpás, Davvi-Amerihkás ja Austrálias.

Anders Sunna lea ovdánahttan dáiddalaš gaskkustanvuogi mii ovttastahtta klassihkalaš njuohtama, govvakollášaid ja Street Art. Sunna dáiddalaš buvttadeami sáhtta kategoriseret aktivisttalaš dáiddan, go dan vuolggasadjin lea sosiála ja politihkalaš áŋgíruššan, das leat sámi vuoigatvuodát, boazodoallu, politihkka, vuostálastin, proteasta, siviila jeagoheapme ja veahkaváldi fáddán. Muhtin Sunna dáidagiin lea Street Art inspirašuvdnan stilisttalaččat. Street Art dahje gáhtadáidda almmolaš lanjain lea kommentáran sosiála dahje politihkalaš áššiide. Dat ráhkaduvvojit dávjá bálkáheami haga ja dávjá lobiheamet, muhto ii álo. Gáhtadáidaga dovdomearkan lea dávjá sprajjamála, stensiillat, golgi ivnnit, geardduheaddji motiivvat ja govvakollášat. Muhtomin geavahuvvojit maiddái liibmamearkkat ja plakáhtat oassin stiillas. Dán áiggi lea gáhtadáidda dáiddalaš stiila man muhtin ásaheamet bálkáhit dáiddáriid ráhkadit almmo- laš seinniide dahje dáiddan čájáhuslanjaide maid eaiggádit.

Dáiddabuvtta *Statlig ridå* (2017) lea politihkalaš dáidda mas lea vuostálastin, politihkalaš veahkaváldi ja veahkaváldi fáddán. Stilisttalaččat das lea gáhtadáidda inspirašuvdnan. *Statlig ridå* govvida dálveeanadaga mas lea golgi ája, bohccot mat guhtot, golbma olbmo gurut bealde maleriija, golbma stuorát olbmo gasku, ja njeallje olbmo maleriija olgeš bealde. Sevdnjes duogážis aiddo dal de sáhtta oaidnit juoga mii muittuha viiddis duoddariid, váriid, ja abstrakšuvnna gova bajit čiegas olgeš bealde. Bajimusas lea šerres, oránša ivdni mii golgá gova mielde.

Leat dat golbma joavkku silueahtaguin mat leat dehálaččat, mas juohke joavkkus lea dihto rolla, dán riiddus mii ii leat vel dáhpuhuvvan, dán scenas mii dása lea biddjojuvvon. Vuosttaš joavku leat dat golbma silueahta gurut bealde main lea okta olles suoivva ja guokte juhkkujuvvon suoivana mat geažidit ahte leat golbma olbmo. Juoh-

kehaččas lea gákti badjelis ja guoktásis lea sámeniibi gieđas, sii čuččodit stargadit ja várdádit albmeravdda ja dan mii lea vuordimis. Nubbi joavku leat dat golmmas geat leat gasku, dat leat mealgat stuorát go dat eará figuvrrat, ja guovttis geaigguheaba gieđa áibmui. Dáid figuvrraid sisa leat klassihkalaš arkitektonalaš visttit ceggejuvvon. Manimuš joavku leat dat geat leat olgeš bealde, geain leat čielga suodjalusjealmmat ja geažiduvvo ahte dain leat automáhtavearjjut, go mársejit váriid badjel. Loahpas, mat gártet dán riiddu guovddážii, lea eallu man čielgasit oaidná ja guohtuneatnamat, mat dál vuos leat muosis.

Sápmelaččaid rolla dás lea suodjalit bohccuid, eatnamiid ja iežaset birgenlági, man olgguldas fámut mat ráđđejit guohtunguovllu dál áitet. Sápmelaččat čučžot das iešdovdduin, gergosat boadi boadi gižžui, vuosttildit juoga mii lea sin iežaset stuorát. Dat leat čuldejuvvon eatnamii, iige dain vuhtto veaháge olgguldas ballu go vuosttildit mearihis stuorra suoivaniid mat láidestit boazoguohtunguovlluid falleheami. Dát stuorra suoivanat ovddastit gohččumiid ja soahpameahttun byrokratiija mas sii ieža leat nu guhkkin eret, sihke rumašlaččat ja ipmárdusas. Sii sáhttet álkit dušše loktestit čuvddi mii dagaha ahte mearrádus lea mearriduvvon ja boahhte lávki čađahuvvo. Dat golbma figuvrra leat stuorruduvvon ja ovddastit stuorát mearkkašumi, fámu dahje dovduičuohcci deattu malerijii. Manimuš ceahkis bohtet soaldadáhat, sii leat autoritehtaid veahkaválddálaš giehta ámadajuid haga, geat beare dahket maid gohččojuvvojit ja mársejit bohccuid guovlluide.

Buot figuvrrat malerijias leat gergosat gižžui, lea jaskes gealdu ja vuordámuš gižžui mii lea boadi boadi, mii ii leat vel dáhpáhuvvan. Ii ovttage suoivanis leat ámadadju, dat dagaha ahte govvádus bajiduvvo mytalaččat, dego livčče manimuš gižžu. Dát mytologalaš bajideapmi lea čihkkojuvvon dálááiggi ja duohta dilálašvuoðaide mat ovdal leat dáhpáhuvvan, ja mat dán áiggi dáhpáhuvvet iešgudetge láhkai, nu mo ovdamearkka ruoná kolonialismma dahje industriija huksema bokte mii dáhpáhuvvá ruđa dihte. Dáiddabuvtta *Statlig ridå* govvida fámoláš vuosttildeami ja gičču man boadus lea amas ja eahpečielggas eat ge nagot govahallat mii boahotá geavvat. Stuorámuš, monumentála figuvrrain leat govvakollášat neoklassihkalaš visttiin, mat leat ceggejuvvon doarrás ja leat malerijja eanadaga hearrán. Klassihkalaččat inspierejuvvon visti mii oidno figuvrraid siste speadjalastá hápmagiela mii gávdno sihke govvaðaidagis ja huksendáidagis. Dát hápmagiella lea oassin oarjemáilmmi kulturárbe-

bis greikkalaš ja romalaš antihkas, ja deattuha harmoniija, idealismma, hálddašeami, proporšuvnnaid ja dássedeattu. Go geahččá klassihkalaš motiivva maleriijas eará geahččanguovllus, nu mo badjeolbmo geahččanguovllus, de dan sáhtá dulkot dássehisvuohtan, moivvasin ja eahpeharmonalažžan. Ovdal go leat idealisttalaš de dat lea materialisttalaš, ja ohcala máilmmálaš ideálad nu mo giivvis kapitála ja oamasteami. Dát klassihkalaš ideálat orrut leamen bodnjojuvvon, eahpesymmetralažžan ja dásseheamit go visti lea ceggejuvvon doarrás.

Dát klassihkalaš motiiva sáhtá iešalddis dulkojuvvot mo oarjemáilmmi kultuvra lea duolbman sámi boazodolliid. Nu mo maid Anders Sunna bearaš vásihii go masse vuoigatvuoda boazodollui 1981 Ruota boazoguohtunlága, *Rennäringslagen*, bokte.

Anders Sunna dáidagat leat dávjá dán birra, ahte mo oarjemáilmmi, politihkalaš fámut čiehkádit stáhtalaš byrokratiija duohkái go dulbmot sámi vuoigatvuodaid, mii maid lea dáhphuvvan davviriikkalaš kolonialismmain Sámis. Lea fáddá mii lea hui lahka dáiddára, go Ruota boazoguohtunláhka lea čuočcan njuolga sutnje ja su bearraši, mii mángga dáfus lea vuoigatmeahttun ja hирmahuhti.

Motstand med maleri

Tekst: Per Asle Sara

Anders Sunna (1985) er en samisk kunstner som tilhører en reindriftsfamilie i Kiek-siäsvaara i Sverige. Sunna har en bachelorgrad i kunst fra Konstfack, University for Arts, Craft and Design i Stockholm (2006–2009). Siden hans debut som kunstner har Anders Sunna stilt ut mange av kunstverkene sine i Europa, Nord-Amerika og Australia.

Anders Sunna har opparbeidet et kunstnerisk formspråk som kombinerer klassisk maleri, fotokollasj og Street Art. Sunnas kunstneriske produksjon kan kategoriseres som aktivistisk kunst fordi det kommer fra et sosialt og politisk engasjement, med tema som samiske rettigheter, reindrift, politikk, motstand, protest, sivil ulydighet og vold. Noe av kunsten til Sunna er stilistisk inspirert av Street Art. Street Art eller gatekunst er en form for kunst i det offentlige rom som kommentar på sosiale og politiske situasjoner. Det er vanligvis laget uten betaling og ofte ulovlig, men ikke alltid. Gatekunst kjennetegnes ofte av spraymaling, stensiler, rennende farger, repeterende motiver og fotokollasj. Av og til brukes også klistremerker og plakater som en del av stilen. I dag er gatekunsten en kunstnerisk stil som enkelte institusjoner betaler kunstnere for å lage på offentlige vegger eller kunst til utstillingsrom de eier.

Kunstverket *Statlig ridå* (2017) er et politisk kunstverk med motstand, politisk overgrep og vold som tema. Det er stilistisk inspirert av gatekunst. *Statlig ridå* skildrer et vinterlandskap med en åpen bekk, beitende reinsdyr i midten, tre personer til venstre i maleriet, tre større personer i midten, og fire personer til høyre i maleriet. I den mørke bakgrunnen kan man så vidt skimte noe som ser ut som vidstrakte vidder, fjell og en abstraksjon i bildets øverste høyre hjørne. Øverst er det en sterk, oransje farge som renner nedover bildets forgrunn.

I kunstverket er det de tre gruppene med silhuettene som er vesentlig, hvor hver gruppe har en bestemt rolle i en konflikt som ikke har utspilt seg enda i scenen som har blitt lagt opp. Første gruppe er de tre silhuettene til venstre som består av en hel silhuett og to oppdelte silhuetter som antyder at det er tre personer. Alle har på seg

kofter og to har samekniv i hånda hvor de står stødig og betrakter horisonten og hva som er i vente. Den andre gruppen er de tre i midten, de er framstilt betydelig større enn de andre figurene og to av personene peker hånden i været. På innsiden av disse figurene er det klassiske arkitektoniske bygg vendt på høykant. Den siste gruppen er de lengst til høyre, som har tydelige militærhjelmer og en antydning til automatgevær, i det de holder på å marsjere over fjellene. Til sist, det som havner midt i denne konflikten er en tydelig reinflokk og beiteområdet til reinflokken, som enn så lenge står uforstyrret.

Samene her står i rollen som en beskytter av reinsdyrene, landet og deres livsnæring, som nå er truet av eksterne makter som råder over beiteområdet. Samene står heroisk, klar til den kommende kampen og motstand mot noe som er mye større enn dem selv. De er plantet i bakken uten noen antydning til utvendig frykt i det de står imot de monumentale menneskesilhuetene som er pådriverne av innfallet i området hvor reinsdyrene beiter. Disse store silhuetene er en representasjon av ordre og kompromissløs byråkrati som de selv er så langt unna, både fysisk og i forståelse. De kan så enkelt heve en finger som gjør at en bestemmelse er vedtatt og neste steg utføres. De tre figurene er overdimensjonerte og fremhever en større betydning, kraft eller emosjonell tyngde i maleriet. I det siste steget kommer soldatene inn, de er autoritetens ansiktsløse, voldelige hånd som bare gjør det de er fortalt og marsjerer inn i området til reinsdyrene.

Alle figurene i bildet er klar til kamp, det er en spenning og forventning i stillhet til den påventede kampen som ikke har utspilt seg enda. Ingen av silhuetene har ansikt, det gjør at denne skildringen får en mytologisk opphøyning, som om det skal være en endelig strid. Denne mytologiske opphøyning er pakket inn i samtidige og reelle situasjoner som har hendt før, og som foregår i dag på ulike måter som for eksempel grønn kolonialisme eller industrioppbygging for økonomiens fordel. Kunstverket *Statlig ridå* fremstiller en heroisk motstand og kamp hvor resultatet er ukjent, uklart og hvor man ikke klarer å forestille seg hvordan det utspiller seg. I de største, monumentale figurene er det fotokollasj av neoklassiske bygninger, som står på høykant og råder over maleriets landskap. Den klassisk inspirerte bygningen som vises inne i figurene gjenspeiler et formspråk som finnes i både billedkunsten og arkitektur. Dette formspråket er en del av den vestlige verdens kulturarv fra den greske

og romerske antikken, og vektlegger harmoni, idealisme, beherskelse, proporsjoner og balanse. Det klassiske motivet i maleriet sett fra et annet perspektiv, som fra reindriftssamen, kan oppfattes som ubalansert, kaotisk og uharmonisk. I stedet for å være idealistisk er det materialistisk, og streber etter jordnære idealer som ubehersket kapital og eierskap. De klassiske idealene fremstår som forvrengt, asymmetriske og ubalanserte fordi bygningen er på høykant.

Dette klassiske motivet kan i seg selv oppfattes som den vestlige kulturens overskridelse mot samiske reindriftsutøvere. Slik også Anders Sunnas familie opplevde da de mistet retten til reindriften som følge av Sveriges reinbeitelov, *Rennäringslagen*, fra 1971.

For Anders Sunnas kunstverk handler ofte om nettopp det, om hvordan vestlige, politiske makter ofte gjemmer seg bak statlig byråkrati i det de overtrer samiske rettigheter som også har vært en gjennomgang under den nordiske kolonialismen i Sápmi. Det er et tema som er veldig nært kunstneren, for han og familien hans har vært direkte berørt av Sveriges reinbeitelov hvor de mistet reindriftsrettighetene, som på flere hold er urettferdig og oppsiktsvekkende.

Iver Jåks

*Dáiddabuvtta: Stallos plystrepipes, 1983, muorra, 16,8 x 14,5 cm x 55,5 cm. Dáiddár:
Ánddir Ivvar Ivvar/Iver Jåks. Sajusteapmi: Sjøveggen videregående skole.*

*Verk: Stallos plystrepipes, 1983, treverk i monter, 155,5 x 16,8 x 14,5 cm. Kunstner:
Ánddir Ivvar Ivvar/Iver Jåks. Plassering: Sjøveggen videregående skole.*

© Iver Jåks / BONO 2026

Vajálduhtton njurgunbohcci

Čálii: Irene Snarby

Ovttá čájáhuskáhpas, gáržžes feaskkergeažis Vuotnasiidda joatkkaskuvllas/Sjøvegan videregående skole, belohakkii čihkkjuvvon fanuid duohkái, lea gelddolaš dáidda-buvtta man okta Sámi stuorámus dáiddáriin, Kárášjohkalaš Ánddir Ivvár Ivvár/Iver Jåks (1932–2007) lea dahkan. Dáidaga tihttel doalvu jurdagiid sápmelaččaid myhtalaš máilbmái, mii dávjá sáhtii leat sihke váralaš ja issoras. Leat lohkameahtton máidnasa vašálaš stálu birra, ja dán dáidagis lea okta dain myhtain.

Jåks lei okta dain vuosttaš sámi dáiddáriin gii loktii iežas historjja, vuoŋŋalašvuoda ja oskku mii lei ovdal risttalašvuoda jođihanfápmun ja inspirašuvdnan dálááigge-dáidagii. Dán son dagai áiggis goas dáruiduhttin lei garas sápmelaččaid hárrái, ja go lei unnán diehtujuohkin boarrásat sámi kultuvrra birra, ja dávjjimusat ledje olbmot olggobealde kultuvrra geat ledje čállán dan. Danin go son nu ággirit ohcalii dieđuid mo su máttut ledje jurddašan ja dovdan, de son nagodii hábmiet dáidaga mii reflektetere sámi jurddašanvuogi man duojs sáhtta oaidnit. Son dajai ieš ahte: «Dat boahta sámevuodas, maid ráhkadan, mun háliidan daidda addit hámi man otná olbmot sáhttet áddet ja vásihit. Ovdamearkka dihte šattolašvuodasymbolat, dain lea hápmi man sáhtta čatnat sámekultuvrii, muhto otná olbmot daid vásihit iehčan, ...»¹

Jåksas leat ollu abstrákta dáidagat, eai njuolgat ovddasteaddjin, muhto seammás dain lea duoji holistihkkalaš jurddašanvuohki. Sámi jurddašanvuogis sisttisdoallá hábmen ollislaš proseassa, válljemis ja ávnnasválljemis, hábmemii ja geavaheapmái. Duodji ii čujut dušše buktagii iešalddis, muhto maiddái dan duddjomii. Jåksa duogáš duojarin lea váikkuhan su bargovuohkái golmmadimenšuvnnalat buktagiiguin. Sus lei nana beroštupmi orgánalaš ávdnasiidda masa dávjá bijai symbolalaš mearkkašumi man čatnaseapmi lundui lei measta dego oskkoldatlaš.

1 Eriksen, Arne, *Altaposten*, skábm. 8. b. 1983.

Bázzi *Stallos plystrepípe* lea muorraobjeakta mii lea darvvihuvvon soabbái mii lea monterejuvvon stealládaga ala.² Nu mo mángga eará Jåksa dáidagiiguin lea ovda-munni diehtit veahá sámi historjjá ja mytologiija birra vai nagoda lohkat dáidaga. Midjiide addojuvvo čoavddasátni stállu, figuvra mas olbmot leat ballan ja mas leat vašálaš áigumušat. Muhtomin dat govviduvvo jallan, muhto dan ferte garvit ja jus menddo lahka boahtá de ferte vuoitit dan badjel. Jus jearat nuorra sápmelaččain dán áigge mii stálu njurgunbohcci lea, de it dáidde oážžut buori vástádusa, muhto ovdalis áiggi dat lei oahpes ášši ja sápmelaččat sihke nuortan ja oarjin balle das. Sámemánát oahpahuvvo ahte eai galgan njurggohallat, go dat sáhtii stálu giktit. Leat mánga ságámuitalus main lea erenomáš bohcci, mas galgá leat leamaš čohka ja fasttes jietna.³ Stállu sáhtii iežas dahkat oaidnemeahttumin, ja dutki ja sárdneolmmái Adolf Steen čilge ahte: «Dalle son njurgu vai olbmot dihtet ahte lea son. Dat gii gullá njurguma diehtá ahte stállu lea lahkosis, muhto dávjá ii oainne olmmoš maidige.»⁴

Iver Jåks dovddai Romssa Musea sámi etnografiija professora, Ørnulv Vorrena. Son beroštii sakka máidnasiin stálu birra, ja mii sáhttit navdit ahte soai hálaiga daid birra. Vorren čilge ahte njurgunbohcci lei oassin daid attribuhtain mat stálus álo ledje máidnasiin Nuorta-Finnmárkkus gos: «Stállu njurgu šuoŋa mii manná olbmo čađa njurgunbohcciin mii lea metállas ráhkaduvvon...»⁵ oarjelis ja lullelis ii gohčoduvvo dát njurgunbohccin máidnasiin, muhto dat baicce čilgejit ahte stálus «... lei unna ruovderevrre mainna njammá vuoŋnamaččaid dahje vara daid rávkkes olbmománáin.»⁶ Seamma artihkkalis čilge Vorren njurgunbohcci birra Nuorta-Finnmárkkus mii bodii sin čoakkáldahkii Romssa Museii 1870-loguin. Lei Máтта-Várjjaga suohkanbáhppa Sandberg gii dan buvtii, son lei ožžon dan ovtta albmás gii gulai Halt-sohkii, gean áddjá lei dan háhkan go lei stálu badjel vuoitán. Nuortan atne dávjá stálu albma olmmožin gii sielustis lei birui vuovdán, ja danne bálvalii vašálaččaid. Son lei hui rikis, gievra ja nu mo jo namuhin; hui váralaš. Vorren ii riehta jáhkkan ahte dá lei olles duohtavuohka, ja son čujuha ahte dát stáludávvir sulastahtá karelalaš čeabetčingá nuorat ruovdeáiggis, mii 1965:s lei Norgga Álbmotmuseas. Nu ahte dat nu gohčoduv-

2 *Bácci bajit oassi lea 16,8 x 14,5 cm. Oktiibuot lea allodat 155,5 cm.*

3 Vorren, Ørnulv, *Ottar nr. 45, Tromsø Museum, 1965*

4 Steen, Adolf, *Stallo, en studie, Kristiansand, 1967*

5 Vorren, 1965

6 *Ibid*

von njurgunbohcci Romssa Museas sáhtášii seamma bures leat oassin čeabetčingas mii lei gávdnon guohtuneatnamiin, ja mii de lei šaddan máinnasin sángárvuođa birra, ahte stállu rievtti mielde ovddastii hearráid geat muosehuhhte ja gáibidedje vearuid sápmelaččain, ja geaid badjel vuite. Máidnasat sápmelaččaid duostilvuoda birra dáidet leat dagahan ahte guldaleaddjit leat sihke ballan ja illudan daid guldalettiin.

Dáidagis Vuotnasiiddas lea ieš dat objeakta, man mii navdit galgá refereret njurgunbohccái, darvvihuvvon guhkes soabbái. Ieš objeakta orru ráhkaduvvon iešguđetge osiin ovttá dahje mángga muoras, orrut leamen sihke veattit ja smávva báhkit, mat birastahttet skoavdesoappi mii lea pussejuvvon ja dikšojuvvon. Dat lea mealgat stuorát njammanbohcci, dahje nu gohčoduvvon njurgunbohcci. Das geaigá sággi mii orru hoigaduvvomin sisa dahje ahte dat šaddá dan unna jorbadasas mii sulastahttá báhki. Go siiddus dan oaidná de dat sáhtta sulastahttit lotteoavvi. Dan duohken ceaggájit guokte sákki ja goalmmát stuorát muorrabihtá man lea gohpan, addá dáidagii balánssa mii dagaha dasa triángulearan dovddu. Lea álki oažžut assosiašuvnnaid dievddu vuolledábiide maid, ovdal go bohcci. Ieš bázzi lea nu mo eanaš Jáks dáidagat bures duddjojuvvon ja dain vuhtto buorre ávnnasmáhtolašvuohta. Jáks ii dáidán diehtit ahte dát bázzi galggai gártat muhtin joatkkaskuvlii, muhto livčče sihkkarit movttiidahttit su ahte nuorat ožžot diehtit eanet sámi kultuvrra birra. Sus lei soaitá buorre ágga bidjat njurgunbohcci soabbegeahčái. Stállu, gii lea birastahtton riggodagain ja jallodagain, lea maddái dás vuoittáhallan, nu mo dain ollu máidnasiin sámi sángárvuođa birra, ja dál son ii sáhte baldit olbmuid.

Den glemte plystrepipen

Tekst: Irene Snarby

Beskjeden plassert i en monter, nederst i en smal korridor på Sjøvegan videregående skole, delvis skjult bak slyngende grønnpilanter, befinner det seg et spennende kunstverk av en av Sápmis største kunstnere, Ánddir Ivvár Ivvár/Iver Jåks (1932–2007) fra Kárášjohka/Karasjok. Tittelen på verket bringer tankene til samenes mytologiske verden, som ofte kunne være både farlig og skummel. Det finnes utallige fortellinger om den onde Stallo, og dette verket bærer på en av disse mytene.

Jåks var en av de første samiske kunstnerne som løftet egen historie, åndelighet og før-kristen religion som drivkraft og inspirasjon i samtidskunsten. Dette gjorde han i en tid hvor fornorskningen av samene sto sterkt, og informasjon om eldre samisk kultur var sparsom, og helst skrevet av folk som sto utenfor kulturen. Takket være hans iherdige søken etter kunnskap om hvordan hans forfedre- og -mødre tenkte og følte klarte han å skape kunst som reflekterer samisk tenkning som åpenbarer seg i duodji, samisk kunsthåndverk. Han fortalte selv at: «Det jeg lager har sin opprinnelse i det samiske, jeg ønsker å gi det en form som mennesker i dag kan forstå og oppleve. For eksempel fruktbarhetssymbolene, de har en form som man kan forbinde med samisk kultur, men oppleves i seg selv av dagens mennesker, ...»¹

Mange av Jåks' kunstverk er abstrakte og ikke direkte representerende, men inneholder samtidig det holistiske tankegodset i duodji. I samisk tenkning omfatter det å skape en helhetlig prosess, fra utvelgelse og materialvalg, til formgivning og bruk. Duodji viser ikke bare til gjenstanden i seg selv, men også selve skapelsesprosessen. Måten Jåks arbeidet med tredimensjonale verk på var preget av hans bakgrunn som duojár (samisk kunsthåndverker). Han var svært opptatt av organiske materialer som han ofte ila en symbolsk betydning med en nærmest religiøs tilknytning til naturen.

¹ Eriksen, Arne, *Altaposten*, 8.nov. 1983.

Skulpturen *Stallos plystrepipe* er et tre-objekt som er festet oppe på en stav som igjen er montert på en sokkel.¹ Som i mange av Jåks' verk er det en fordel å vite litt om samisk historie og mytologi for å kunne lese verket. Vi får stikkordet Stallo, en fryktet figur som kun har onde hensikter. Noen ganger er han fremstilt som dum, men han må for alt i verden unngå og nedkjempes hvis han kommer for nær. Hvis du spør unge samer i dag hva Stallos plystrepipe er, så får du nok ikke noe godt svar, men den var tidligere godt kjent og fryktet av samer i både øst og vest. Samiske barn ble opplært til å ikke plystre, siden det kunne lokke på Stallo. Flere sagn forteller om en spesiell pipe, som skal ha hatt en skarp og grusom lyd.² Stallo kunne gjøre seg usynlig, og forsker og predikant Adolf Steen beskriver at: «Da gir han seg til kjenne ved plystring. Den som hører plystring vet at Stallo er i nærheten, men ofte ser vedkommende ingenting.»³

Iver Jåks kjente godt professor i samisk etnografi på Tromsø Museum, Ørnulv Vorren. Han var veldig interessert i sagnene om Stallo, og vi kan nok anta at de hadde samtaler om dette. Vorren beskriver plystrepipen som en av Stallos faste attributter i fortellinger fra Øst Finnmark hvor: «Stallo gir seg til kjenne ved en gjennomtrende låt fra en plystrepipe i metall...»,⁴ lenger vest og sør kaller ikke sagnene dette for en plystrepipe, men de beskriver derimot at Stallo «...hadde et lite jernrør av metall som han suger hjernen eller blodet av de stakkars menneskebarn med.»⁵ I samme artikkel beskriver Vorren en plystrepipe fra Øst Finnmark som faktisk kom inn til samlingen til Tromsø Museum i 1870-årene. Den ble levert inn av sogneprest Sandberg fra Sør Varanger, som hadde fått den av en mann av Halt-slekten, hvis bestefar hadde ervervet denne etter at han hadde overvunnet Stallo. I øst ble gjerne Stallo sett på som et ekte menneske som hadde solgt sin sjel til fanden, og som derfor var i de ondes tjeneste. Han var meget rik, sterk og som tidligere nevnt; veldig farlig. Vorren var ikke helt overbevist om at dette var hele sannheten, og han påpeker en likhet mellom denne Stallo-attributten og et halskjede av karelsk type fra yngre jernalder, som i 1965 befant seg på Norsk Folkemuseum. Så den såkalte plystrefløten

1 Skulpturens øvre del er 16,8 x 14,5 cm. Høyde tilsammen 155,5 cm.

2 Vorren, Ørnulv, Ottar nr. 45, Tromsø Museum, 1965

3 Steen, Adolf, *Stallo, en studie*, Kristiansand, 1967

4 Vorren, 1965

5 *Ibid*

på Tromsø Museum kunne derfor like gjerne være del av et smykke som var funnet på beitemarkene, og som har blitt en del av sagn om heltemot, der Stallo egentlig var en representant for øvrigheten som plagde og drev inn skatt fra samene, og som ble overvunnet og nedkjempet. Fortellinger om samisk mot må ha gitt tilhørere en skrekkblandet fryd.

På kunstverket på Sjøvegan er selve objektet som vi antar skal referere til plystrepipen festet på en lang stav. Selve objektet ser ut til å være laget av forskjellige deler av ett eller flere trær, som kan være både røtter og små rikuler, som omkranser en hul pinne som er pusset og bearbeidet. Den er betraktelig større enn et sugerør eller en såkalt plystrepipe. En pinne stikker ut som om den penetrerer eller vokser ut av den lille knollen som ligner en rikule. Sett fra siden kan det ligne et fuglehode. To pinner står opp bak denne og en tredje større uthulet trebit på siden skaper en balanse som gir verket et triangulært inntrykk. Det kan lett gi assosiasjoner til mannlige lem, heller enn en pipe. Selveste skulpturen er som de fleste av Jåks' arbeider preget av ypperlig bearbeidelse og god materialkunnskap. Jåks visste nok ikke at denne skulpturen skulle havne på en videregående skole, men hadde sikkert satt pris på at de unge fikk vite mer om samisk kultur. Det var kanskje med god grunn at han hadde satt plystrepipen på en stake. Stallo som var omgitt av rikdom og dumskap, er her også beseiret, som i de mange sagnene om samisk heltemot, og han er med dette ute av stand til å skremme menneskene.

Čállit

Andrea Klemetzen Domaas (r. 1986) lea Rávttošnjárggas Porsáנגgus eret. Sus lea mastergráda dáiddahistorjjás UiT:s, mas son čálii Synnøve Persena dáiddalašvuoda birra. Odne bargá Domaas Mearrasiiddas, mearrasámi gelbbolašvuodaгуovddázis Billávuonas.

Elina Waage Mikalsen (r. 1992) lea dáiddár ja musihkkár Romssas eret, sus lea mastergráda Oslo Dáiddaallaskuvllas. Son bargá mánggabealat jienain, tekstiillain, teavsttain, ovdanbuktimiin ja installašuvnnaiguin, dávjá vuodđuduvvon sámi máilmi ipmárdussii, mitalusaide ja identitehtii. Dat čuolmmat maid dáruiduhttin lea dahkan su iežas sogahistorjái leat šaddan vuolggasadjin fantaseret ja digaštallat maid dat čuolmmat ovddastit ja mo dat váikkuhit midjiide otná beaivvi. Sus lea leamašan čájehus ja son lea čuojahan earret eará Kunstnernes Husas, Álbmotmuseas, Kunsthall Charlottenborgas, Singapore Biennálas ja Lofotena riikkaidgaskasaš dáiddafestiválas.

Irene Snarby (r. 1967) lea friddjabargi ja doavttirgrádstipendiáhтта UiT:s – Norgga árktalaš universitehtas. Snarby lea dutkan ja bargan sámi dáiddasuorggis 1990-logu álggu rájes. Mánга jagi son barggai kuráhtorin RiddoDuottarMusea (RDM) Dáiddafágaovttadagas Kárášjogas, gos son maiddái lei miellahttun Sámedikki dálááiggedáidda ja dáiddaduodji oastinlávdegottis. Lassin bargat konsuleantan ja kuráhtorin, de lea Snarby čállán mánга artihkkala, redigeren mánга publikašuvnna ja oahpahan ja logaldallan sámi dáidaga birra.

Per Asle Sara (r. 1990) lea sámi dáiddahistorihkkár geas lea mastergráda UiT Norgga árkatalaš universitehtas. Son lea ossodathoavda Sámi Dáiddamagasiinnas, Riddu-DuottarMuseas. Su beroštupmi dáiddahistorjjás lea sámi dáidda ja visuála kultuvra, erenoamážit čadnon politihkalaš dáidagii mii lea sihke áigeguovdil ja historjjálaš. Son lea bargan čájáhusain nugo *Visualiseret árkatalaš jienaid* Riddu Riddu festiválas ja *The Land Has a Mind to Speak* MARKK:s Hamburgas. Son lea maid aktiivvalaš govva-dáiddár, oahppan ovddeš Kárášjoga Dáiddaskuvllas.

Henrik Sørli (r. 1989) lea Norgga govvadáiddár, girječálli ja kuráhtor gii orru ja bargá Romssas. Son lea oahppan Romssa dáiddaallaskuvllas UiT Norgga árkatalaš universitehtas. Son lei mielde jodiheamen dáiddáriid čájáhuslanja Kurant Visningsrom Romsas 2014 rájes gitta 2018 rádjái. Henrik čállá jeavddalaččat áigečállagiidda Billedkunst ja Høvet.no. Son lea leamašan redaktevra ovtta Camilla Fagerliin almmuhusaide “Dream Academy”, maid Archive Books almmuhii 2023:s, ja “Dovenskap, fantasi og fellesskap”, maid Mondo books almmuhii 2025:s.

Bidragsytere

Andrea Klemetzen Domaas (f. 1986) kommer fra Stabburnes i Porsanger. Hun har master i kunsthistorie fra UiT, der hun skrev om Synnøve Persens kunstnerskap. I dag jobber Domaas på Mearrasiida, et sjøsamisk kompetansesenter i Billávuotna/Billefjord.

Elina Waage Mikalsen (f. 1992) er en kunstner og musiker fra Romssa/Tromsø, med en master fra Kunstakademiet i Oslo. Hun arbeider multidisiplinært med lyd, tekstil, tekst, performance og installasjoner, ofte med utgangspunkt i samisk verdensforståelse, fortellinger og identitet. Hullene fornorskningen har laget i hennes egen familiehistorie er blitt et startsted for å fantasere rundt og diskutere hva disse hulle representerer og hvordan de påvirker oss i dag. Hun har stilt ut og gjort performance på blant annet Kunsternes Hus, Nasjonalmuseet, Kunsthall Charlottenborg, Singapore Biennale og Lofoten International Art Festival.

Irene Snarby (f. 1967) er freelancer og doktorgradsstipendiat ved UiT – Norges arktiske universitet. Snarby har forsket på og arbeidet innen det samiske kunstfeltet siden tidlig 1990-tall. I en årrekke arbeidet hun som kurator på Fagenhet for kunst ved RiddoDuottarMuseat (RDM) i Karasjok, hvor hun også var medlem av Sametingets innkjøpskomité for samtidskunst og dáiddaduodji. Ved siden av å jobbe som konsulent og kurator har Snarby skrevet en rekke artikler, redigert flere publikasjoner og undervist og holdt foredrag om samisk kunst.

Per Asle Sara (f. 1990) er en samisk kunsthistoriker med mastergrad fra UiT Norges arktiske universitet. Han er avdelingsleder ved Samisk Kunstmagasin, RiddoDuottarMuseat. Hans interessefelt innen kunsthistorie er samisk kunst og visuell kultur, særlig knyttet til politisk kunst som både er samtidig og historisk. Han har arbeidet med utstillinger som *Visualizing Arctic Voices* i Riddu Riddu festivala og *The Land Has a Mind to Speak* i MARKK Hamburg. Han er også en aktiv visuell kunstner, utdannet ved den tidligere Kunstsolen i Karasjok.

Henrik Sørlid (f. 1989) er en norsk billedkunstner, skribent og kurator som bor og arbeider i Tromsø. Han er utdannet ved Kunstakademiet i Tromsø ved UiT Norges arktiske universitet. Han var med å drive det kunstnerdrevne visningsstedet Kurant Visningsrom i Tromsø i perioden 2014-2018. Henrik skriver jevnlig for bladet Billedkunst og Hapik.no. Sammen med Camilla Fagerli har han vært redaktør for publikasjonene «Dream Academy», utgitt av Archive Books i 2023, og «Dovenskap, fantasi og fellesskap», utgitt på Mondo books i 2025.

Fylkeshuset O

Eva Aira

Iver Jåks

Hans Ragnar Mathisen

Håvard Larsen

Iver Jåks

Aslaug Juliussen

Geir Tore Holm

Arnold Johansen

Kristin Tårnesvik

Synnøve Persen

Synnøve Persen

Sara Inga Utsi Bongo

Kvaløya vgs O

Hans Ragnar Mathisen

Ishavsbyen vgs O

Hans Ragnar Mathisen

Synnøve Persen

Tromsøya Tannklinikk O

Hans Ragnar Mathisen

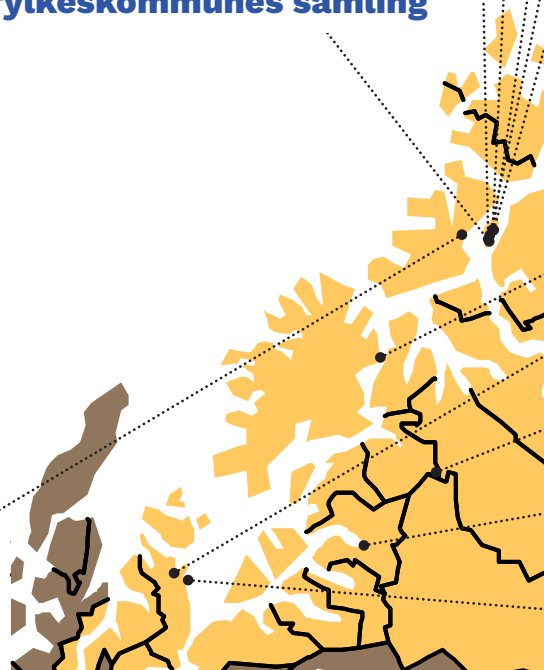

Marte Lill Somby

**Oppalašgeahčastat mas
oaidná fylkkasuohkana
sámi dáidagiid**

**Oversikt over samisk kunst
i fylkeskommunes samling**

○ Breivang vgs

Aage Gaup

○ Kongsbakken vgs

Aslaug Magdalena Juliussen

○ Tannbygget

Arnold Johansen

Arnold Johansen

○ Senja vgs

Hans Ragnar Mathisen

○ Nord-Troms vgs

Aage Gaup

○ Olderdalen tannklinikk

Berit Marit Hætta

○ Heggen vgs

Arnold Johansen

○ Nordkjosbotn vgs

Hans Ragnar Mathisen

○ Bardufoss vgs

Hans Ragnar Mathisen

Iver Jåks

Anders Sunna

○ Sjøvegan vgs

Iver Jåks

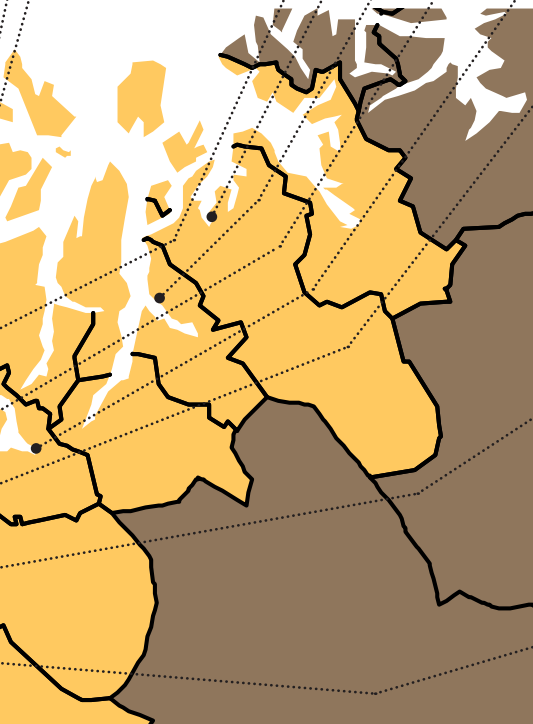

Ingunn Utsi

○ Stangnes Rå vgs

Alf M. Salo

Deike sáhtát čállit iežat jurdagiid sámi dáiddáriid dáidagiid birra. Sáhtát maid čállit divtta dahje sárgut juoga ieš, man sámi dáidda man leat oaidnán iežat skuvllas dahje bátneklínihkas, dahje eará sajis lea du inspireren.

Her kan du skrive ned egne tanker om kunstverkene av samiske kunstnere. Du kan også skrive et dikt eller tegne noe selv, inspirert av samisk kunst du har sett på skolen eller tannklinikken din, eller som du har opplevd andre steder.

Troms fylkeskommune
Romssa fylkkasuohkan
Tromssan fylkinkomuuni